

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОНСТРУЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО

Реферат. Дана стаття акцентує увагу на теоретичному наповненні та необхідності зміни феномена толерантності в XXI столітті. Автором визначаються специфічні властивості історичних моделей явища толерантності, які закладали основу для оформлення сучасного його стану. В роботі визначаються як філософсько-історичні, так і прагматичні причини зміни феномену толерантності. Толерантність аналізується з точки зору синергетичного підходу до особливостей її функціонування, методології символічного інтераціоналізму та соціального конструктивізму. В статті позначаються ключові характеристики та моменти у розвитку західного соціуму, що формували запит на формат толерантності на окремих історичних етапах. Автор звертає особливу увагу на сучасну специфіку та появу альтернативних шляхів розвитку феномену.

Ключові слова: толерантність, соціум, символ, інтерація, конструкт.

Толерантність – термін галузі суспільствознавчих наук, що відображає терпимість до іншого світогляду, образу життя, поведінки, звичаїв, вірувань тощо [1, 2]. Розробка проблематики толерантності має глибоке коріння, яке можна прослідкувати від античних робіт Платона, Аристотеля і досліджень терпимості у Локка аж до сучасних напрацювань символічного інтераціоналізму або «соціології життя» тощо. Через необхідність уточнення формату існування толерантності сьогодні в даній статті автор цікавиться особливостями становлення феномену толерантності як інструменту, що через інтерації впливає на процеси соціального конструювання сучасності.

Протооснову сучасної толерантності маємо шукати у працях Дж. Локка, в яких філософ розпочав дискусію про терпимість [3]. В своїх роботах він заклав початок осмислення і розробки процесу консенсусу між конфесіями. Останні у цей період протестансько-католицьких воєн підірвали потенціал соціального розвитку європейського світу. «Визначити кордони між церквою та державою» у Локка стало підґрунтям толерантності суспільного договору, а не релігійної самоідентифікації. Така ідея толерантності все ще зберігає потенціал конструювання соціального консенсусу і сьогодні. Локк вважав, що розробка толерантності необхідна для того, щоб приватні відмінності не руйнували основу держави. До сьогодні заслугою Локка є те, що він заклав основу толерантності через моральний підхід, відмовив у праві на терпимість нетерпимим та ввів принцип осудження за діяння, а не за переконання [3, с.93].

Нині можна визначити такі основні напрямки соціально-філософських трактувань та поглядів на явище толерантності [4]:

1. Аксіологічний: толерантність як цінність сама по собі, посередник до досягнення інших суспільних благ.

2. Ідеально-типовий, висвітлений у філософії І. Канта, що бачить терпимість, толерантність природнім явищем, яке забезпечене категоричним імперативом. Поступово підхід втілюється у теорію справедливості Дж. Ролза.

3. Онтолого-історичний: толерантність як формат історичного пристосування до співіснування меншин.

4. Конфліктний: толерантність перш за все розглядається у процесах боротьби між культурами, групами, ідеологіями тощо.

Сьогодні одні критики порівнюють або ототожнюють її з терпимістю та людяністю, інші, більш категоричні – з соціальною пасивністю, треті – з питаннями уживання в соціумі гендерних, сексуальних, етнічних та релігійних меншин [5]. Сьогодні можливість актуалізації у чистому вигляді одного з вищезазначених підходів до толерантності відсутня. Причина цього криється у тому, що у кінці ХХ – на початку ХХІ століття в західній цивілізації стає необхідною збірка конструкту толерантності, яка бере потроху від кожного з вищезазначених теоретичних підходів. Це відбувається через зростаючу необхідність модернізації толерантності у структуру, яка здатна саморегулюватися, відповідно до потреб суспільства, бо дисипативність західних соціумів ХХІ століття вимагає постійного оновлення якості явищ та

феноменів всередині нього. Тому для розуміння та передбачення подальшого розвитку феномену толерантності у процесах соціального в XXI столітті необхідним є вивчення його практичних проявів у формуванні соціальної реальності. Для кожного сучасного суспільства західного типу розуміння толерантності виходить за вищезазначені розуміння терміну. Значення толерантності як виключно світського морально-етичного підходу є застарілим, тож Локківських пояснень до розуміння не вистачає вже на початку промислового буму та розвитку капіталістичних відносин. Толерантність сьогодні – це домінування практично-політичного підходу сучасних держав до формування соціальної реальності, позначеного необхідністю утворення більш-менш однорідного культурного поля як простору для конструювання соціальних інтеракцій в складних умовах глобалізму та європейського мультикультуралізму, досягнення якого досить суперечливі.

Про сучасний стан толерантності у західному соціумі можна казати, як про «фільтр» для основної частини осмисленої людської комунікації у вкрай різноманітному, а тому й потенційно конфліктному, суспільстві. Якщо озвучити побутовий зміст явища толерантності у містке та зрозуміле кожному пояснення, що вкидається у комунікаційні процеси через ЗМІ, то можна казати, що основний зміст зводиться до меседжу: «усі релігії, нації, культури рівні, всі мають поважати одне одного та бути терпимими». Толерантність стає для європейської цивілізації стрижневим феноменом, що викликаний необхідністю інтерпретації та впливу на поведінку суспільств, неоднорідність яких зростає з кожним роком. Сама ж толерантність стає «символом-посередником», що визначає вплив на інші соціальні символи, обов'язково має викликати передбачувану реакцію. А точніше: не викликати, запобігати можливостям заворушень на етнічному, релігійному, історичному підґрунті тощо. Толерантність стає «комунікативною призмою», що взаємодіє із вже породженими рядом інших соціальних явищ та інститутів найбільш важливими суспільними символами та мовою.

Необхідність у толерантності на європейському просторі була викликана у значній мірі економічними питаннями, як то дешева праця арабського населення, що з 60-х років XX століття активно наповнювало Європу. Незважаючи на те, що у 2010-му році мультикультуралізм був визнаний деякими політиками та науковцями провальним вектором розвитку, слід зауважити, що без толерантності, привнесеної ним, Європа на початку свого розвитку не була б оформлена ані як соціальне середовище, ані як економічний простір, в якому існування дешевої виробничої сили стає ключовим моментом у існуванні соціального конструкту «Євросоюз». Тут толерантність як методологічну настанову побудови світобачення індивідів і як «пом'якшуючу» домішку при соціальних інтеракціях, важливо бачити саме з обох функціональних сторін. Основне її завдання – перевести «навпаки» можливі негативи взаємодій чужорідного, максимально ефективно спростити символи інтеракцій різних груп у культурному баченні.

Своїм виникненням явище толерантності завдячує й тому загальновідомому факту, що індивіди соціальні, на відміну від тваринного світу, і самі мають обирати перший найбільш сильний символ з цілого набору символів для своїх усвідомлених майбутніх дій. Під терміном «символ» у даному випадку слід використовувати бачення Е.Касірера, тобто розуміти клас соціокультурних явищ: мову, міфи, релігію, науку, мистецтво, що пропонують певні варіанти соціальної активності [6, с.117]. Але як і у тваринному світі, в соціальному перемагають найбільш «сильні» символи для взаємодії. Сучасне західне суспільство може максимально впливати на формат соціальної реальності через ключові соціокультурні явища: релігії, мистецтво, ідеології, науку, цінності тощо, лише в разі, якщо трактування значення цих явищ як символів сприймається та поділяється усіма членами суспільства однаково. Але на практиці в умовах мультикультуральності та глобалізації посилення різноманітності перерахованих соціокультурних явищ привносить у суспільство занадто багато символічного, а отже й багато механізмів інтеракцій. Спектр останніх починає в кінцевому рахунку створювати внутрішньоконструктивні суспільні протиріччя. Наприклад, коли у європейській Німеччині католицьких церков стає менше ніж мечетей. Більш того, старі церкви перебудовують на мечеті. Є і ряд ще більш яскраво виражених прикладів: від засилля арабських кварталів у європейських містах, існування квір – ідеологій у колись консервативних країнах, швидкозростаючої популярності ІГІЛ серед європейської арабської молоді і, навіть, бажання європейських жінок не народжувати, а будувати кар'єру до проявів надрадикальних угруповань (ІРА, країна басків, Л/ДНР і т.п.). Тут соціальне переходить у стан, який яскраво позначений у

стрічці братів Вачовські «Матриця» 1999 року, що бере за основу праці Ж. Бодріяра: коли у матриці як штучній реальності в моменті підміни реальності виникали «дежа-вю» – злами, що призводили до конфлікту. Це момент у фільмі, коли головний герой помітив кішку, яка промайнула по коридору двічі у один бік, але перед цим не поверталась. Він зрозумів, що штучну реальність, в якій він знаходиться, підмінили, закільцевали. Тому головний герой побачив фрейм «кішка, що біжить» двічі. Толерантність не може захистити західний світ, наприклад, від змін, що несуть мігранти, але дає можливість оформлювати такі «злами реальності» вже у масштабах реального суспільства, а не уявного віртуального світу. Таким чином, вона виконує функцію «пом'якшення» ситуації. Але й повністю нівелювати протиріччя толерантність також не в змозі. Прикладом можуть бути заворушення у Балтиморі у травні 2015 року, що виявили протиріччя між афроамериканським і білим населенням у здавалось би соціально стабільних США.

Для суспільства XXI століття як конструкту, що самоорганізується, особливо важливі практичні моменти впливу на індивідуальну та масову поведінку. За логікою Е. Касірера ряд соціальних явищ можна позначати як символи: релігію, культуру, расову приналежність, наукове знання, моду, цінності. Саме на цьому етапі у толерантності для врегулювання можливих дисонансів з'являються унікальні перспективи – «фільтрувати» більшість впливів вищеперерахованих соціальних явищ, виділяючи з них як символів (за Касіроном) лише те, що під час інтеракцій не викликати конфлікту.

Перш за все, слід позначати все більшу «мутованість», «симуляцію» явища толерантності сучасної західної культури, її відхід від свого класичного наповнення (східну культуру автор не розглядає, тут необхідне окреме дослідження). Це відбувається через те, що толерантність нині носить на собі «заперечливий» відбиток і тому переживає певну кризу у західному світі. Основа «заперечливості» криється у тому, що кожен суб'єкт конструювання соціального світу має фактично відмовитися від посягання на абсолютну істину своїх поглядів. Наприклад, це створює колізію, коли у європейській Франції заборонено носити хіджаб мусульманам, але й відкрито носити розп'яття християнам деяких країн теж забороняється, а мусульмани навіть обурювалися червоним хрестом, як символом на прапорі Швейцарії. Можна казати, що мусульмани починають займати невизначену позицію. Вони беруть участь у толерантності «заперечення», але водночас живуть у європейських містах відокремлено, у своєму традиційному світі. Толерантність «заперечення» робить непотрібним вести дискусію, хто більш правий – мусульмани чи християни як «конструктори» європейського суспільства. Суб'єкти конструювання відрізняються від просто соціального суб'єкту тим, що можуть породжувати універсальні символи. У зазначеному прикладі обидва суб'єкти для досягнення толерантності як певного стану спочатку «дискутували» між собою на національному рівні, а згодом сформувавши стан псевдозгоди, в якому права на вільні прояви своєї релігії у зовнішньому вигляді не має жодна релігія. Виходячи з конфліктологічної класифікації, ситуацію можна назвати «процесом з негативним результатом», бо жодна сторона не є задоволеною в своїх потребах, а толерантність вже важко називати толерантністю. Але виконано головне завдання: хоч і тимчасово, але знімається конфліктність з інтеракцій мусульман і християн.

Тут слід переглянути значення толерантності як конструкту, що перш за все є адресним за своєю природою. Його адресатом є кожен індивід, що існує у просторі соціальної комунікації певного суспільства: від інтернет-груп з надпотужним комунікативним потенціалом, суботніх клубів за інтересами до масштабу цілої держави. Тут сучасна толерантність більше схожа із багатожильним телефонним дротом: кожний дріт знаходиться в різнокольоровій ізоляції, яка запобігає можливим електричним замиканням між сукупністю дротів. В ролі дротів – конструкти найбільш значних окремих соціальних явищ та інститутів, а в ролі ізоляції, в якій ці «дроти», виступає значно «деформована» від зразка початкової Локківської толерантності «заперечення».

Але не все є таким простим та влучним у описаному механізмі, хоч і дієвому у своїй основі. Своєю формулою толерантності «заперечення» більш тяжіє окрім Локка до поміркованого скептицизму Девіда Юма або поглядів Джорджа Берклі, що корінням походять з античного «я знаю, що нічого не знаю» Сократа. Тут слід зазначити, що модель толерантності «заперечення», як і суть філософії Сократа, головним об'єктом визначає людське і його цінність. Ідея «модернізації» релігійної толерантності Дж. Локком спрямовувалася підправити

недоліки релігійної толерантності, але вже початок ХХ століття з його двома світовими війнами показав необхідність вироблення нової моделі. Саме нею стала толерантність «заперечення». Але вона також має свій «термін придатності», хоч і значно коротший від Локківської, через інтенсифікацію глобальних світових процесів. Сьогодні криза полягає у неможливості комунікувати через посередництво толерантності «заперечення» із представниками фундаменталістських поглядів. Індивіди та соціальні організації, що дотримуються фундаменталістських поглядів, сприймають толерантність «заперечення» виключно як своєрідно «рафіновану» інтелектуальність західного світу. Вони вимагають ясності, чіткості та «чорно-білого» формату конструювання соціальної реальності й не згодні бути конструкторами толерантності «заперечення». Якщо існують такі індивіди у одиничному форматі, подібно до Брейвіка у Норвегії, то проблема дійсно трагічна, але ще може мати вирішення через показний процес суду (як символу), що викличе процес осудження у суспільстві. Набагато трагічнішим для Європи може бути вплив на характер соціального навіть невеликої кількості європейських громадян, що побували у рядах ІГІЛ або конфлікті у Сирії, та повернулися додому. Тут результати можуть бути нічим не нижчими від результатів техногенних катастроф. Формула толерантності «заперечення» зовсім вичерпує себе і стає непрактичною, як колись на початку ХХ століття почала вичерпувати себе та потребувати ідеологічної «добудови» терпимість Дж. Локка. Приклад такої катастрофи соціального масштабу ХХІ століття можна побачити у війні на сході України. Тут наявність хоча б початкового стану оформлення толерантності «заперечення» могла б стати тим соціальним «запобіжником», що унеможливив або хоча б суттєво пом'якшив насильно спровокований російськими ЗМІ процес інтерпретації абстрактного символу «війна» як явища, що захистить індивіда від таких само абстрактних загроз.

Можна казати, що серед теоретиків і нині йде процес переосмислення та обґрунтування можливих нових практичних моделей толерантності. І окрім виявлення особливостей значного історико-філософського підтексту, що оформив сучасний варіант толерантності за вищезазначеними у даному тексті параметрами, соціально-філософський підхід дозволяє враховувати складові інших галузей гуманітарного знання. Так, у галузі суспільнознавчих наук основа толерантності має паралелі із гіпотезою Сапіра-Уорфа, яка стверджувала, що символічна структура мови визначає ментальні особливості індивідів у соціумі, є зв'язуючим метаполем і визначає мислення та особливості стратегій пізнання [7]. Варіанти релігійної та «локківської» толерантності, подібно до ролі мови у теорії Сапіра-Уорфа, були «посередницькою» структурою по відношенню до інших соціальних конструктів, хоч не такими тотальними, як мова.

Піднесення ролі феномену толерантності почалося разом із розвитком капіталістичних відносин. Капіталістичні відносини, проходячи постійний процес оновлення та перманентної «модернізації», потребують й своєрідного середовища. Саме посередництво толерантності дозволило капіталізму взаємодіяти із протестантською етикою, без ідеологічного ресурсу якої його розвиток неможливий [8]. До протестантизму модель толерантності формувалася у своїй основі із релігійної сфери, бо локківське бачення толерантності ще слабо приживалося у західних суспільствах. Через це, наприклад, у США «місця для чорних» в автобусах були аж до 50-х років ХХ століття. Саме роботи Локка про терпимість заклали бажання зростаючої кількості протестантських течій використовувати кожен влучну нагоду перетрактовувати біблейські істини, «витягати» їх з святого писання у вигідному для себе форматі. Поступово подібна практика почала поширюватися у окремих найбільш пасіонарних соціальних групах переселенців у заокеанський «новий світ», європейських підприємців і науковців природничих галузей. Тих, хто закладав «дух епохи». Під основу, від якої йшло конструювання толерантності, протестантизмом підводилися вже інші якості: щасливість, успішність, матеріальна вигода. Саме ці якості ставали точкою відліку для формування конструкту толерантності. Капіталізм почав викликати посилення явища самості (self) як можливості індивідів зазначених пасіонарних груп, втягнутих у капіталістичні відносини, уявити себе в якості об'єктів своєї власної думки та розуміння паралельного існування інших таких суб'єктів. За ситуації, що утворилася, при нежиттєздатності толерантності, заснованої на традиційних або релігійних нормах та догмах, була вкрай необхідна нова толерантність для того, щоб самість (self) індивіда не конфліктувала у соціальних інтеракціях із self інших індивідів [9, с.204].

Саме через відсутність готової концепції моделі толерантності «заперечення», яка

розпочала діяти лише у другій половині XX століття, спроби конструювання пост-традиційної/релігійної толерантності давали важкі збої вже на початку промислового розвитку західної цивілізації. Все, що було протилежне погляду західної цивілізації, здійснювало інтеракцію із цією «пост-традиційною/релігійною» толерантністю, яка знаходилася у стані постійної добудови і суть якої: «я більш цивілізований, (технологічний, корисний, успішний) претендую на те, що мій світогляд правильний, а твій ні, ти маєш приєднатися до мого світогляду». Утворена модель просто не могла не спровокувати збройні конфлікти. Знищення індіанців на Американському континенті, контролювання території Індії британською імперією, опіумні війни у Азії, експансія європейських держав-імперій на Африканському континенті тощо – все це супроводжувалося надзорстокістю, процес зростання якої відбувався у математичному прогресі через те, що не був обмеженим дією толерантності. Дві світові війни через недосконалість та жорсткість толерантності як інструменту стали апогеєм «дежа-вю», «короткого замикання», «збою» у розвитку соціальної реальності цілої цивілізації.

Початком відходу від практики пост-традиційної/релігійної толерантності, яка інертно залишалася від кінця XIX століття, можна вважати проміжок часу з початку війни у французькому Індокитаї до глобальних процесів деколонізації Африки у 60-х роках XX століття, які стали індикатором початку зміни толерантності. Сьогодні західні соціуми (індивіди в них), що існують в полі толерантності «заперечення», оперують нею перш за все з точки зору узагальненого іншого [9, с.103]. У такому форматі бачення соціальних відносин людина постійно питає себе, що подумують інші, та знаходиться у постійному очікуванні певного відношення до себе з боку групи, у якій існує, та інших соціальних груп, оцінка до яких конструється толерантністю [9, с.108]. Таким чином, «узагальнений інший» впливає на соціум як конструкт, що постійно добудовується й вдосконалюється та чинить вплив на поведінку індивідів, а толерантність «заперечення» у ньому отримує можливість корегувати можливі варіанти впливу на поведінку людей через дооформлення соціально значних символів та інтеракцій. Толерантність через механізм «узагальненого іншого» стає супутником суспільного прогресу, бо певним чином «ізолює» найбільш конфліктні пасіонарні соціальні групи одну від одної у гострих питаннях, не порушуючи повністю комунікативні процеси між ними. Толерантність «заперечення» у більшості випадків була ефективною протягом другої половини XX століття. Але все більша ісламізація західної Європи, глобалізм і потужні міграційні процеси, які змінюють соціокультурний фон усього західного світу, показують, що формула толерантності «заперечення» вже не справляється. На початку XXI століття вже можна казати про певний старт та усвідомлення необхідності формування нової моделі толерантності для конструювання соціальних процесів західної цивілізації. Причиною розуміння необхідності утворення нової моделі є те, що процес утворення суміші західної культури та культури, яка вливається і більш-менш автономна, наприкінці не мав конкретики. Тобто, якщо толерантність може легко вирішити питання ідейного рівня: взаємоповаги релігій, визнання прав меншин і т.п., то у питаннях конкретики толерантність «заперечення» не має прикладної користі. Прикладом може бути питання територій: Косова у складі Сербії, Чечні у складі РФ, Північної Ірландії у складі Великобританії, репатріації корінних народів тощо. Дійсно, можна створити юридичний документ, що буде закликати сторони до доконфліктного статус-кво, терпимості і буде вважатися, що таким чином позначене практичне рішення. Але завжди будуть вже згадані на початку фундаменталісти-індивіди (Брейвік), радикальні соціальні групи (Баски у Іспанії), прошарки населення (арабське населення Європи), або навіть цілі нації, (як Росія у питаннях із Донбасу, Криму), що будуть казати про небажання підтримувати формулу творення толерантності «заперечення» у територіальному питанні. Вони будуть доводити, що така модель – це «надумана методика обману» і, якщо представити питання у руслі соціально-філософської термінології, то те, що раніше толерантність модифікацій пост-традиційного/релігійного жорстоко вирішувала шляхом активізації конфліктно-військового потенціалу, сьогодні вирішується методами юридичного та ідеологічного потенціалу.

Тож у XXI столітті можливим варіантом конструювання нової толерантності може бути варіант конструкту толерантності «погодження». Для подолання недоліків попередньої вона має засновуватися на формулі: «я визнаю, що ти маєш вірне світобачення, але й у мене також бачення вірне». Таке конструювання практичного використання феномену толерантності, за умов проникнення у всі суспільні сфери життя, дозволило б по максимуму уникати згаданих

«збоїв» соціальної реальності й творити якісно нову основу для осмислення майбутніх соціальних інтеракцій. Так, наприклад, прем'єр-міністр Австралії у офіційній промові висловив позицію, що мігранти, а не австралійці мають пристосовуватися до створеного конструкту під назвою «австралійське суспільство». Це доволі жорстко на фоні руйнівного європейського феномену мультикультуралізму та толерантності «заперечення». Офіційно влада, заздалегідь не принижуючи іслам як культурний прояв, показує, що буде впевнено і терпимо, хоч і жорстко, дотримуватися «я визнаю, що я маю вірне бачення», яким християнське австралійське суспільство не поступиться, а вже від цього твердження конструювати реальність далі. На даному прикладі можна побачити, що таким чином через толерантність «погодження» заздалегідь встановлюється у австралійському суспільстві контроль над «узагальненим іншим».

Роблячи висновок, можна констатувати, що толерантність у своєму розвитку до її сучасного стану пройшла довгий шлях, змінюючись відповідно до суспільства та його потреб: культурних, соціальних і економічних. Нині головною проблемою західної толерантності та спроб її оновлення є те коло індивідів, яке не бажає підпадати під її конструкт: «я не володію абсолютною істиною, але й ти також не кажи, що володієш». Така форма існування толерантності виключила з процесу комунікації фундаменталістські погляди, але трохи згладила проблему їх впливу на конструювання соціальної реальності. Крім того, можна зробити висновок, що оновлення варіанту існуючої у західній цивілізації моделі толерантності має максимально враховувати, зважаючи на геометрично зростаючі масштаби комунікації, практику спонтанної колективної поведінки. Остання ставить під загрозу плідне співіснування ключових інститутів, що значно залежать від явища толерантності (церкви, етносу, сексуальних меншин, стратифікації, соціальних ліфтів, моди, суспільної думки і т.п.). Будь-яка активність суб'єктів соціального має проходити крізь призму толерантності для уникнення деструктивних форм соціальної поведінки, таких, як стихійні протестні рухи, пропаганда, міжнаціональна ворожнеча тощо, гібридні війни, які ставлять під загрозу стабільність сучасних держав. Тож адекватна до свого часу модель толерантності стає «запобіжником» зламу вже усталених та дієвих соціальних символів і знаків, сконструйованих ключовими суспільними інститутами. Корежуючи символічне та рівень його значимості, вона значно «підтуплює» гострі кути комунікації та запобігає виникненню кругової реакції Г. Блумера, коли збудження одного індивіда (соціальної групи, інституту) передається іншим й повертається по колу, багатократно помножуючись та інтенсифікуючись. Але при процесі переконоструювання моделі толерантності слід враховувати, що і в майбутньому неможливо забезпечити абсолютну та ідеальну терпимість у суспільстві. Можливим перспективним вектором для ефективного забезпечення толерантності може стати підведення її основи до ілюзорності, подібної до симулякру, її винесення «за дужки» реальності у віртуальне, коли кожен індивід буде трактувати толерантність, як бажає сам, але практичний прояв її спостерігатися не буде. У постіндустріальному суспільстві подібну практику «винесення за дужки реальності» можна побачити у комп'ютерних іграх, соціальних мережах тощо. І якщо соціум зможе так само «вимикатись» у, наприклад, питаннях етнічної, релігійної нетерпимості, то всі питання вироблення моделі толерантності на практиці будуть вирішені назавжди. Але тут вже постане нове питання: а чи можна буде називати таке явище толерантністю.

Список використаної літератури

1. Философский энциклопедический словарь / Под ред. А.Б. Васильева. – 2-е изд. – Москва : Инфра-М, 2011. – 576 с.
2. Viktor Emil Frankl. Wörterbuch der Logotherapie und Existenzanalyse. <http://edoc.sub.uni-hamburg.de/hstu/volltexte/2014/3063/pdf/LogosundCrisisEndversionServer.pdf>
3. Локк Дж. Послание о веротерпимости / Дж. Локк / Сочинения в 3 т. – Москва : Политиздат, 1988. Т.3. – 668 с.
4. Матраверс М.Д. Проблема толерантности в англо-американской философии / М.Д. Матраверс // Толерантность: Материалы Летней школы молодых ученых «Россия-Запад: философские основания социокультурной толерантности» / Под ред. М.Б. Хомякова. – Екатеринбург: Уральский университет, 2001. – С.3.
5. Семашко М.А. Развитие термина «толерантность» в гуманитарных науках / М.А. Семашко. [Електронний ресурс] // Електронний науково-педагогічний журнал // Режим доступа: <http://www.emissia.org/offline/2007/1204.htm>

6. Кассирер Э. Философия символических форм. В 3х томах / Э. Кассирер. Том 1. – СПб : Университетская книга, 2002. – 272 с.
7. Васильев В.В. Сёрл: проще простого! / В.В. Васильев // Трудная проблема сознания. – 2009. – С. 54-105.
8. Grytten O. H. The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism: entrepreneurship of the Norwegian Puritan Leader Hans Nielsen Hauge // Review of European Studies, 2013, № 5/1 // <http://ccsenet.org/journal/index.php/res/article/view/24910>
9. Символический интеракционизм Дж. Мида, Ч. Кули и Г. Блумера // Американская социологическая мысль / Под ред. В.И. Добренкова. – Москва : МГУ, 1994. – С.99-118.

Аннотация

Кирицкий О.В. Толерантность как элемент конструирования социального.

Данная статья акцентирует внимание на теоретическом наполнении и необходимости изменения феномена толерантности в XXI веке. Автором определяются специфические свойства исторических моделей явления толерантности, которые заложили основу для оформления современного его состояния. В работе выделяются как философско-исторические, так и прагматические причины изменения феномена толерантности. Толерантность анализируется с точки зрения синергетического подхода к особенностям её функционирования, методологий символического интеракционизма и социального конструктивизма. В статье обозначаются ключевые характеристики и моменты в развитии западного социума, которые формировали запрос на формат толерантности на отдельных исторических этапах. Автор обращает особое внимание на современную специфику и появление альтернативных путей развития феномена.

Ключевые слова: толерантность, социум, символ, интеракция, конструкт.

Summary

Kirnitsky O. Tolerance as a social construction element.

This article focuses on the theoretical filling and the need to update the phenomenon of tolerance at the beginning of the XXI century. The author determined the specific properties of historical models of tolerance, which laid the foundation for the execution of the current state of events. The work is defined as a philosophical and historical and pragmatic reasons in the transformation phenomenon of tolerance.

At the beginning, the author begins to review the historical-philosophical subtext formation phenomenon of tolerance. Simultaneously, the article author developed view of the state of the phenomenon of tolerance in a separate historic time: at the end of the XX — XXI century. The author points out the aims and disadvantages of each model specified tolerance and denotes those social phenomem that have become critical to the execution of the phenomenon of tolerance. The article showing historical examples where the phenomenon of tolerance can radically change the situation and vice versa, when the phenomenon of tolerance could lead to fatal consequences in some countries or entire continents. Also highlights the problems of fundamentalism (religious, ethnic, etc.), which begins in the XXI Century reduce the effectiveness of the finished model of tolerance formed in the late twentieth century. Specifies the connection processes of capitalism, Protestantism and tolerance, speaking intermediary between them. Attention is drawn to the need to reformat and tolerance through the failed policy of multiculturalism Western world. The author draws parallels between tolerance and other phenomena that affect the development of modern societies, language, religion, ideology and so on. In this paper special attention affects the communicative and symbolic component of the phenomenon of tolerance. It is claimed that in the XXI century acute need for maximum impact on social phenomem and tolerance there appears one of the most necessary tools. Also noted bound tolerance and political component of local conflicts on the example of the late XX — early XXI century. The article indicates the change in the functional content of the phenomenon of tolerance in the early twenty-first century, and provides active current model of "denial of tolerance". Bold this model, the author explains in detail and argues paying attention to the socio-historical elements that led to this state of affairs. In conclusion represented a possible alternative to the current model of "denial of tolerance".

Tolerance is analyzed in terms of the synergistic approach to the peculiarities of its functioning, methodologies symbolic interactionism and social constructivism. The article indicated by the general

characteristics and key moments in the development of Western society, formed at the request format tolerance to certain historical stages. The author emphasizes the specificity and the emergence of the modern alternative factors influencing the phenomenon.

Keywords: tolerance, society, symbol, interaction, construct.

УДК 130.1+141.2:316.75

Г. Є. Ковальський

ТРАДИЦІЙНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

***Реферат.** Розглянуто духовні основи соціальної реальності заснованої на уявленнях традиційних суспільств. Визначено міждисциплінарність у методологічних підходах дослідження традиційних основ соціальної реальності. Реконструйовано процес формування традиції протягом історичного процесу. З'ясовано теоретичні механізми відновлення історичної пам'яті, шляхи утворення різних видів традицій, значення традицій у соціокультурному розвитку суспільної реальності.*

***Ключові слова:** традиційне суспільство, соціальна реальність, історична пам'ять, традиція, новаторство, модернізація.*

Трансформаційні процеси світового суспільства актуалізують методологічні проблеми формування основ нової соціальної реальності. Сьогодні не існує жодної вичерпної теоретичної моделі, яка відображає існуючі соціальні процеси глобалізаційних перетворень у світі. Модернізаційні зміни перехідного періоду навряд чи матимуть успіх без відповідності традиційним цінностям та моральним установкам, що складають духовну основу будь-якого суспільства. Інформаційна доба відрізняється змінами у всіх сферах соціуму. Формуються нові форми соціальної реальності, відбуваються реструктуризація виробничих відносин, влади й досвіду, на яких ґрунтується цивілізація суспільства.

Постіндустріальне суспільство кардинально відрізняється від індустріального відношенням до інноваційних процесів у ньому. Спостерігається розмаїття різнопланових тенденцій, які відображають складність, амбівалентність й непередбачуваність майбутнього. Національні суспільства інтегруються у загальноцивілізаційний процес, водночас проходячи у своєму розвитку стадії становлення, самопізнання, критичної самооцінки, усвідомлюючи свою особність та давні традиції. В умовах інформаційного суспільства традиційні національні цінності багатьом видаються архаїчними і несуттєвими. Соціальні особливості початку ХХІ ст., обстоювання народами права на самовизначення й сила опору уніфікаційним тенденціям з боку національних культур, змушують завжди тримати в полі зору як процеси світової глобалізації та інтеграції, так і діалектику етнічної й національної ідентичності.

Намагання осягнути значення традиціоналістських основ в розвитку соціальної реальності визначили інтерес філософської науки до емпірично-описових і теоретико-концептуальних досліджень даного феномена. В давнину та в період середньовіччя традиція розглядалась як моральний норматив, звичай, закон, дотримуючись якого, людина і суспільство набувають гармонії та порядку. М. Бердяєв, М. Вебер, М. Данилевський, А. Шюц, П. Юркевич [1] поглиблюють межі сприйняття традиції, визначають необхідність пізнання різних видів традицій народів та держав. У періоди соціальних революцій традиція та традиціоналізм прирівнювались до регресу і перешкод у суспільному розвитку. На сучасному етапі розвитку світового суспільства, що супроводжується кризовими явищами викликаними процесами трансформації індустріального суспільства, звернення М. Фуко, Є. Шацьким, Е. Шилзом, П. Штомпкою [2] до дослідження традиціоналізму пов'язане з пошуком нових системних чинників стабільності сучасного суспільства, а також з метою встановлення ефективного співвідношення традицій і новаторства в суспільному розвитку. Сучасна українська філософська наука представлена низкою науковців, які досліджують різні проблеми українського традиціоналізму: М. Попович, О. Забужко, О. Власюк, М. Голянич та інші [3].